

Meer van hetzelfde?

Solidariteit met arme mensen is een zaak van elementair fatsoen. De Nederlanders die in hun jeugd nog hongersnood hebben meegemaakt, leven nog. Miljoenen mensen maken jaarlijks honger mee, juist wanneer de oogst moet worden binnengehaald. En miljoenen kinderen sterven jaarlijks nodeloos aan ziektes als mazelen en malaria. Een simpele prik of klamboe zou hun het leven redden. Waarom niet? Ze kunnen het niet betalen. Kan dit niet veranderen?

Vele lezers zullen zich uit hun jeugd het boek *Levende Bezems* van Lisa Tetzner herinneren. Waarheidsgetrouwe achtergrond van deze roman is de door honger gedwongen verkoop naar rijkere landen van jongetjes uit het arme Zwitserland van anderhalve eeuw terug als schoorsteenvegers/slaafjes. Bittere armoede in wat nu een van de welvarendste landen ter wereld is. Het kan veranderen.

door Huigh van der Mandele

zover ontwikkelingssamenwerking verloopt via lokale autoriteiten (grotendeels), heeft zij geen zin of is zelfs

schadelijk de overheid corrupt, ineffectief en/of niet-representatief is. Onder de Nederlandse 'concentratielanden' zitten Tanzania, Oeganda, Vietnam en Indonesië, allemaal landen die volgens Transparency International uiterst corrupt zijn waarbij Indonesië te vergelijken is met Nigeria! Ook in representativiteit scoort Indonesië laag; niet ten onrechte wordt het wel beschreven als 'Java en zijn koloniën'. Tegenargument zou zijn dat een zorgvuldige hulp hier de negatieve invloed van de lokale overheid kan compenseren. Veertig jaar ervaring leert echter dat de lokale autoriteiten door henzelf gegenereerde fondsen soepel in omgekeerde richting keren.

Mondiaal automatisme

Is die situatie het gevolg van de uitbuiting van arme landen door rijke; is het een natuurwet dat rijke landen steeds rijker worden, ten koste van de armen? Twee voorbeelden van het tegendeel: de laatste maanden zien wij geregeld afschuwelijke beelden van de armoede en honger in het hedendaagse Argentinië. Weinigen realiseren zich dat dit land nog een eeuw geleden tot de allerrijkste ter wereld behoorde, waar operasterren als Dame Nellie Melba vaker optraden dan in het toen provinciaalse, veel minder welvarende New York. Veertig jaar geleden was Zuid-Korea het prototype van wat nu een ontwikkelingsland heet. Volledig verwoest door oorlog, zonder materiële infrastructuur. Mijn zoon voer de afgelopen maanden op een grote, hypermoderne chemicaliëntanker, in Zuid-Korea gebouwd. Ook naar andere maatstaven is het land hoogontwikkeld, het staat nummer 27 (van de 173) van de human-development-index van de Verenigde Naties. Opvallend is dat de lokale elite ervoor koos zich maximaal te richten op de wereldmarkt en zich daarmee bewust kwetsbaar opstelde voor de vermeende uitbuiting die daarin toonaangevend zou zijn. Nee dus, er is geen mondiaal automatisme waardoor armen armer en rijker steeds rijker worden. Op het eerste gezicht zou men dan ook denken dat de rijke wereld hieraan iets kan doen.

Verspilde hulp

Uit solidariteit besteedt Nederland 0,8% van het Bruto Nationaal Product aan 'ontwikkelingssamenwerking'. Helpen wij daarmee daadwerkelijk armen? Economen die vrijuit spreken geven vrij eenduidig antwoord, zeker als dat globaal en generaliserend mag blijven. Het antwoord is dat de hulp grotendeels verspild wordt en de belangen van armen niet dient. Waarom? Voor

Medicijn voor armoede

Reeds in mijn studietijd was het voor economen een bekend gegeven dat het subsidiëren van de invoer van grondstoffen, reserveonderdelen en dergelijke een negatieve invloed heeft op welvaart en welzijn, hoe populair deze hulp ook vaak is in de ogen van lokale politici en het eigen exporterend bedrijfsleven. Nederland besteedt hieraan dit jaar 130 miljoen euro.

Op de universiteit leerde ik al dat ontwikkelingshulp beschouwd kan worden als een medicijn tegen armoede. Verkeerd gekozen of verkeerd of te ruim toegediend doet het meer kwaad dan goed. Toch heerst bij het directoraat-generaal en buitenlandse collega's de gedachte dat intelligentie en gezond verstand volstaan om deze enorme geldstroom te beheren, dat een adviesje hier en een rapportje daar een gebrek aan kennis en ervaring kunnen compenseren. In de lijn (waar de beslissingen worden genomen) treft men nauwelijks of geen ambtenaren met een relevante opleiding (zoals economie, sociologie of sociale aardrijkskunde) of ervaring met projecten in ontwikkelingslanden:

Het is als in een ziekenhuis waar juristen en bedrijfskundigen bepalen welke remedies patiënten toegediend krijgen en niemand zich afvraagt of je dat niet beter aan een dokter kunt overlaten. Niettemin is de stelling weinig overtuigend dat je een dokter toch niet kunt laten beslissen over de behandeling van een patiënt en dat hij zich moet beperken tot advies.

Bewijs van solidariteit

Een belangrijk motief om grote geldstromen in de richting van arme landen te sturen en internationaal te pleiten voor de verdere vergroting daarvan is de theorie van de 'savings-gap'.

De auteur behaalde zijn doctoraal ontwikkelings-economie in 1972. Hij werkte als raadgevend econoom bij de Verenigde Naties en bij het adviesbureau IWACO'.

Volgens deze theorie wordt de armoede veroorzaakt door gebrek aan investeringen, en wordt het gebrek aan investeringen veroorzaakt door het feit dat de landen te arm zijn om die met eigen besparingen te financieren. De theorie werd in 1946 geformuleerd door ene Evsey Domar, een Engelse econoom. Geconfronteerd met onderzoeksresultaten gaf Domar in 1957 toe dat zijn theorie niet klopte, in de jaren zestig leerden wij op school dat het niet klopte en in de zeventiger jaren was het bewijs zo overdonderend dat het model alleen nog als curiosum voorkwam in de economische literatuur. Maar nog steeds vormt deze theorie, overigens tot groot genoegen van de lokale autoriteiten, de basis voor de roep om meer geld.² En nog steeds zien politici in rijke landen het bedrag dat zij aan ontwikkelingshulp besteden als een bewijs van solidariteit met 'arme landen'. Nederland bijvoorbeeld is héél solidair, want wij besteden op een enkel land na het hoogste percentage van ons BNP!

'Feel good movie'

Misschien ga ik een stap te ver. Tinbergen leerde immers dat je eerst de doelstellingen moet weten voordat je een activiteit kunt evalueren. Als de doelstelling is om van het kwade geweten af te komen, om het mogelijk te maken smakelijk te blijven eten terwijl de media ons verhongerende mensen vertonen; als ontwikkelingssamenwerking bedoeld is als een 'feel good movie', ja dan is het beleid zeer succesvol. Nederland in de top-tien van donoren! Waar een klein land groot in kan zijn! Het huidige kabinet handhaaft het budget! Zie eens hoe sociaal wij zijn!

Maar wat als wij ons door werkelijke solidariteit laten leiden? In de allereerste plaats zouden wij ons niet moeten laten voortjagen door hoge bedragen. Veel geld kan wel eens betekenen dat wij weinig helpen. Het hulpvolume zou aangepast moeten worden aan de kwalitatieve en kwantitatieve mogelijkheden van het apparaat en aan de mogelijkheden het effectief te besteden. Ander-

zijds zouden wij moeten eisen dat het ministerie professionaliseert, en dat goedwillende amateurs als Melkert uit het apparaat worden geweerd (overigens heeft Melkert nog in een ontwikkelingsproject gewerkt, wat meer is dan de meeste ambtenaren kunnen zeggen).

Amateuristisch gebrabbel

Ten tweede zouden wij onze hulp niet moeten laten sturen door lokale autoriteiten. Het naïef amateuristisch gebrabbel van het ministerie over 'ownership' kan niet

verhullen dat wij de hulp daarmee uit handen geven aan een lokale elite die niet in de geringste mate omstandigheden en belangen deelt met de mensen om wie het gaat. Ten derde zouden andere ministeries meer aandacht moeten geven aan de belangen van arme mensen. Zo lukt het nog steeds niet om het ministerie van Verkeer en Waterstaat ervan te weerhouden op grote schaal tropisch hardhout van uiterst dubieuze herkomst te gebruiken. En op de laatste, maar zeker niet in de laatste plaats door ons veel feller in te zetten voor de vrije handel. Dat is voor onze rijke wereld een goedkope (we worden er zelf namelijk beter van) en tegelijkertijd een zeer effectieve wijze om de armen van deze wereld te helpen om zelf een beter bestaan op te bouwen. En daar gaat het natuurlijk om. Het wordt tijd dat wij 'ontwikkelingssamenwerking' serieus nemen. ♦

Noten

1. In 1990 werd Van der Mandele door het overlijden van zijn vrouw gedwongen een werkkring in Nederland te zoeken. Bij het schrijven van dit artikel heeft hij zelfs niet de geringste poging gedaan een volledig en evenwichtig beeld te geven. Daarvoor zijn andere media beter geschikt. Als hij erin is geslaagd de lezer tot een meer sceptische, meer nuchtere maar tegelijkertijd meer idealistische houding jegens ontwikkelingssamenwerking te inspireren zou hij meer dan tevreden zijn. Voor een iets diepgaander behandeling van dit onderwerp verwijst hij naar bijvoorbeeld de eerste helft van William Easterly, *The Elusive Quest for Growth*, ISBN 0-262-05065-X.

2. Twee uitzonderingen op de regel 'geld speelt geen rol'. Financiële hulp in zeer arme, maar goed bestuurd landen. Ghana is daarvan mogelijk een voorbeeld, al heeft goedbedoelde, te ruime financiële steun een verloederend effect op een lokale overheid. En uiteraard is ook royale noodhulp soms nodig, al is vakmanschap ook daarvan een onmisbaar ingrediënt!